

УДК 021.8(477)+023(072)

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО КЕРІВНИЦТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕКИ

Ірина ЦВІРКУН

*Львівський національний університет імені Івана Франка, Наукова бібліотека,
вул. Драгоманова, 17, 79005, Україна, тел. (032) 239-45-17,
ел. пошта: libf@libr.franko.lviv.ua*

Розглянуто систему методичного керівництва бібліотеками України та процес реорганізації методичної роботи у сучасних бібліотеках. Сформульовано основні принципи та пріоритетні напрями діяльності методичних служб, наголошено на важливості перепідготовки методичних працівників.

Ключові слова: бібліотека, науково-методична робота у бібліотеці, управління.

Система освіти і науки України, орієнтована на вимоги Болонської декларації, базується на принципах відкритої координації, яка дає можливість гнучко узгоджувати і корегувати важливі питання, водночас враховуючи національні особливості вищої освіти країн – учасниць Болонського процесу. Бібліотека є важливою складовою системи вищої освіти України і тому має правильно визначати пріоритети своєї діяльності та обирати оптимальні шляхи вирішення проблем. Вищій школі потрібна така бібліотека, що забезпечить доступ до джерел інформації, створить умови для ефективного їх використання у навчальному і науковому процесах, навчить студентів послідовному логічному пошуку інформації, допоможе оволодіти методикою безперервного отримання нових знань, спрямує на дотримання одного з принципів Болонської декларації – освіта протягом усього життя.

У зв'язку з цим методичне керівництво бібліотеками як складова управлінської діяльності набуває важливого значення. Його головна мета – забезпечити адекватне реагування бібліотек на глобальні зміни у соціальному середовищі. Одне з найважливіших завдань бібліотек – методично забезпечити активний шлях розвитку, впроваджувати зміни так, щоб в оптимальні терміни досягнути бажаних результатів.

Закон України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” (1995) у Статті 5 зазначає необхідність “організації науково-методичної роботи”, у Статті 24 проголошує, що “державне управління бібліотечною справою сприяє методичному забезпеченню бібліотечної справи”¹.

Термінологічні словники з бібліотечної справи визначають поняття “методичне керівництво” як діяльність органів управління бібліотечною справою і науково-методичних центрів з метою впливу на роботу бібліотек через впровадження найбільш ефективних методів і форм бібліотечної праці².

¹ Закон України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” від 27.01.1995 р. // *Відомості Верховної Ради.* – 1995. – № 7. – Ст. 45.

² *Терминологический словарь по библиотечному делу и смежным отраслям знания* / сост. З. Г. Высоцкая (отв. ред.), В. А. Врубель, А. С. Маслов, Л. К. Розеншильд; РАН. Б-ка по естественным наукам. – Москва, 1995. – С. 105.

На сучасному етапі система методичного керівництва мережі бібліотек вищих навчальних закладів України III та IV рівнів акредитації є багаторівневою – державний, зональний та обласний рівні. Мережу на державному рівні очолює Науково-методична бібліотечна комісія (НМБК) Міністерства освіти і науки України, яка діє на підставі Положення (Наказ Міністерства освіти і науки України № 554 від 24.07.2006 р.). Базою її практичної діяльності є методичний центр бібліотек вищих навчальних закладів всіх систем і відомств – Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, робочим органом є науково-методичний відділ НБ КНУ імені Тараса Шевченка.

Для комплексного вивчення діяльності бібліотек вищих навчальних закладів (ВНЗ) при НМБК створено сім секцій: гуманізації та виховної роботи серед студентської молоді; комплектування інформаційних ресурсів; організації та зберігання інформаційних ресурсів; обробки документів та ведення довідкового апарату; обслуговування користувачів; бібліографічного та інформаційного забезпечення читацького попиту; інформаційних технологій, склад яких затверджено головою НМБК від 10.06.2008 р. за № 06-77.

Практично реалізація методичного керівництва здійснюється за регіональною ознакою. ВНЗ поділено на п'ять зон: Донецьку, Київську, Львівську, Одеську, Харківську, та затверджено Перелік бібліотек, на які покладено обов'язки зональних та обласних методичних центрів (Наказ Міністерства освіти і науки України № 27 від 20.01.2005 р., Наказ Міністерства освіти і науки України № 758 від 21.08.2008 р.).

Науково-методична діяльність в системі управління бібліотеками ВНЗ зазнає змін у зв'язку з новими соціально-економічними умовами. Дискусії про зміну ролі, завдань та змісту методичної роботи на сторінках фахових періодичних видань ведуться ще з 1990-х рр. Керівникам бібліотек і методистам важко працювати в умовах протиріч, коли з одного боку декларуються високі цілі, а з іншого виникає низка обмежень, насамперед, адміністративного характеру.

Під впливом фінансової нестабільності, децентралізації та дезінтеграції окремих напрямів діяльності зростає актуальність методичної допомоги (консультаційної, рекомендаційної, практичної). Але питання керівної діяльності бібліотек-методичних центрів заслуговує особливої уваги. Методичне керівництво існувало як важлива функція діяльності адміністративних органів управління бібліотечною справою. Основною формою їх діяльності була перевірка і контроль роботи бібліотек, які охоплювали всі напрями роботи. Паралельно з цим бібліотеки-методичні центри також здійснювали контроль за діяльністю бібліотек. Існували жорсткі вимоги до регламентації роботи і обов'язкового дотримання рекомендацій методичних центрів. Практично домінувала керівна функція. Методична діяльність цілком відповідала процесу директивного централізованого управління бібліотеками.

Зменшення ролі керівної функції на сучасному етапі дає поштовх для подальшого розвитку інших функцій методичної діяльності: аналітичної, дослідницької, інформаційної, консультаційної, педагогічної, інноваційної тощо. Зосереджується увага на методичному забезпеченні роботи бібліотек, у такий спосіб традиційні форми отримують свій подальший розвиток. Метою методичного забезпечення стає сприяння розвитку кожної бібліотеки.

Сучасні концепції менеджменту і маркетингу, які опановують бібліотеки, впливають на роль, мету, завдання і зміст методичної діяльності. Менеджмент як процес управління бібліотекою, яка існує в ринкових умовах, складається з елементів стра-

тегічного планування, маркетингу, інноваційної діяльності. Така ситуація змінює роль і характер методичної роботи.

Реорганізація відбувається за основними положеннями теорії управління, менеджменту. Методичні центри, методисти окремих бібліотек перебудовують свою діяльність відповідно до маркетингової концепції управління, вивчають досвід бібліотек інших країн, впроваджують у свою діяльність корисні новації. Таким чином методична діяльність все більше трансформується в оперативну систему підтримки прийнятих рішень, коли постійно виникають нестандартні проблеми в управлінні сучасною бібліотекою, вирішення яких потребує спеціальних знань і виконання нових функцій. Керівники бібліотек для самостійного вивчення складних проблем мають обмаль часу, тому методична робота сучасної бібліотеки спрямовується на більш високий якісний рівень виконання своїх функцій.

Головні принципи діяльності методичних служб сьогодні бачаться такими:

- оперативне реагування на зміни у потребах підрозділів бібліотеки;
- мобільність в організації роботи;
- адресність та максимальна конкретність;
- користь для бібліотекарів-практиків.

Пріоритети важливості напрямів роботи методичних служб:

- інформаційне забезпечення;
- методика удосконалення роботи бібліотеки та її підрозділів;
- підвищення кваліфікації кадрів.

Але сьогодні недостатньо удосконалювати існуючі аспекти діяльності, на часі – перебудова роботи органів управління і бібліотек-методичних центрів з метою створення нового сучасного механізму управління бібліотеками. Головні завдання бачаться у формуванні нових теоретичних засад методичного керівництва бібліотечною справою України та належному правовому забезпеченні методичної діяльності – створенні низки необхідних регламентних, інструктивних та методичних документів, які відповідатимуть вимогам суспільства. Ще 1998 р. учений секретар інформаційної бібліотечної ради НАН України Алла Свобода на сторінках “Бібліотечного вісника” порушила питання науково-методичної діяльності, частина яких є актуальною і сьогодні. Як приклад, пропозиція консолідувати зусилля бібліотек усіх систем і відомств через створення Міжвідомчої ради з відповідними комісіями; сформуванню робочий орган із представників НБУВ та головних бібліотек методичних центрів (НБ КНУ)³.

Нові завдання потребують впровадження інновацій. Вони стосуються і основних положень управління бібліотеками, маркетингу, економіки, психології, соціології, всіх форм і методів бібліотечної роботи. Відповідно значно вищими стають вимоги до методистів – інновації потребують методичних рекомендацій щодо їх впровадження. Актуальними стають інформаційне забезпечення, консультаційно-методична допомога бібліотекам щодо удосконалення їх роботи, інноваційна діяльність (формування та впровадження новацій), підвищення кваліфікації і перекваліфікація бібліотечних працівників.

Належну увагу треба приділити рівню підготовки спеціалістів, які займаються методичною роботою. Вони повинні володіти фундаментальними і спеціальними знаннями, вміннями, навичками такого рівня, що дає можливість працювати на випередження, забезпечити швидке реагування на вимоги сучасності, бути конкурентно-

³ Свобода А. Методична діяльність як типологічна функція національної бібліотеки (перспективи її розвитку в НБУВ) // *Бібліотечний вісник*. – 1998. – С. 9.

здатними в інформаційному середовищі. Методисти мають вчити бібліотекарів діяти кваліфіковано, самостійно і відповідально. Окрім семінарів, науково-практичних конференцій, стажувань, курсів їм потрібні більш складні і широкі програми навчання: ознайомлення з результатами сучасних наукових досліджень та можливість впровадження їх у практику; участь у колективних аналітичних дослідженнях; проведення самостійних досліджень з актуальних бібліотечних проблем.

Питання оптимального співвідношення між функціями інституцій, що займаються підвищенням кваліфікації бібліотечних працівників та бібліотек-методичних центрів також є на часі⁴. Необхідним бачиться пріоритетне державне фінансування цього напрямку діяльності бібліотек ВНЗ.

Час якісних змін є складним і цікавим для бібліотек вищих навчальних закладів. Теоретикам і практикам важливо об'єднати свої зусилля та проводити дослідження, відбрати найкраще та методично забезпечити функціонування бібліотек різних відомств в умовах ринкової економіки та високої конкуренції. Результати і висновки можуть бути використані для формування нової теорії методичного керівництва – складової сучасного українського бібліотекознавства. НБ КНУ та НБУВ як методичний центр бібліотек всіх систем і відомств країни мають висококваліфікований склад працівників, які здатні скоординувати цю роботу. Повинні бути задіяні бібліотеки-методичні центри як базові для проведення таких досліджень.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що головною умовою успішного методичного керівництва є залучення до роботи висококваліфікованих кадрів, налагодження систематичного інформування бібліотекарів про інновації, оперативне надання допомоги з питань впровадження новітніх технологій.

Методичне керівництво має бути дієвим на всіх рівнях, щоб кожна окрема бібліотека стала справжнім науково-інформаційним центром і була здатна сприяти підвищенню якості освіти свого вищого навчального закладу.

TRANSFORMATION OF ROLE OF SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL MANAGEMENT DURING THE CURRENT PERIOD OF LIBRARY DEVELOPMENT

Iryna TSVIRKUN

*Ivan Franko National University of Lviv, Library,
17, Drahomanov Str., 79005, Ukraine, tel. 239-45-17,
e-mail: libf@libr.franko.lviv.ua*

The system of methodological management of libraries of Ukraine and process of reorganization of methodologic work in the contemporary libraries are considered. The main principles and prior directions of methodological services' activity are formulated, the importance of methodological workers' retraining is pointed out.

Key words: library, scientific-methodological work of the library, management.

⁴ Садофьева Т. Л. Методические центры – системе повышения квалификации библиотечарей // *Советское библиотековедение.* – 1987. – № 4. – С. 18–19.

**ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛИ
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОГО РУКОВОДСТВА
НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ РАЗВИТИЯ БИБЛИОТЕКИ**

Ирина ЦВИРКУН

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Научная библиотека,
ул. Драгоманова, 17, 79005, Украина, тел. (032) 239-45-17,
эл. почта: libf@libr.franko.lviv.ua*

Рассмотрена система методического руководства библиотек Украины и процесс реорганизации методической работы в современных библиотеках. Сформулированы основные принципы и приоритетные направления работы методических служб, подчеркнута важность переподготовки методических работников.

Ключевые слова: библиотека, научно-методическая работа в библиотеке, управление.

Стаття надійшла до редколегії 26.08.2009

Прийнята до друку 1.09.2009